

MÁROK TAMÁS

Felújítás és felülvizsgálat

■ GIOACCHINO ROSSINI: SEVILLA, SE BORBÉLY ■

„*Sevilla, se borbély*” – írja Kovalik Balázs megkapó őszinteséggel Rossini-rendezése fölé. Semmi megszokott vidámságra ne számíts, óh, néző!

A vígopera kétarcú műfaj. Egyrészt igen erősek a hagyományai, egy sor poént őriz a színházi emlékezet, amelyeket szinte kötelező elsűtni. Másfelől az opera buffa – ellentétben a seriával – legtöbbször kortárs témát dolgozott föl, alkalmat adva rá, hogy a nézők saját magukon nevessenek. Fontos különbség volt ez a komoly zenedramái alkotásokhoz képest, ahol csak régi korok embereinek balsorsán volt ildomos bánkódni. Ezért a vígopera-előadások vitathatatlanul mindig többet engedhettek maguknak. „Ott van a házam, a Postabank mellett”, dalolta Figaro az előző szegedi Sevillaiban, melyet az illető pénzüntézet támogattott – s mindenki jót derült rajta.

1998-ban a *Sevilla, se borbély* gyökeresen új szemléletű, radikális előadás volt. De nem ám holmi modernkedő, extravagáns, polgárpukkasztó rendezés, hanem az operajátszás alapjaira rákérdező, a hagyománytól mérföldre elrugaszkodó alkotás. A Szegedi Nemzeti Színház 2004 tavaszán fölújította a produkciót. A repríz revideálásra is alkalmas: a közönség, a kritika és maga a rendező is lehetőséget kap, hogy hat év előtti gondolatait és ítéleteit fölülvizsgálja. Kezdjük talán a rendezővel. Kovalik azt nyilatkozta, hogy ma már másképp látja a darabot, nem ilyen „legoszerűen” rendezné meg. De aztán éppen ilyen legoszerűen újította föl. Mást nemigen tehetett, hisz’ a régi díszletben-jelmezben, részben a régi szereplőkkel, korlátozott próbaidővel nincs lehetőség egy nagy újraszabásra. Maradt hát a régi.

Most, nyolc év után a *Sevilla* ugyanolyan radikálisnak tűnik. De kevésbé sikerültnek.

Pedig a közönség pompásan mulat. Nem is csoda, mivel az előadás szervezőereje a geg. A rendező minden szituációra kitalál valami poént, *trouvaillé*-t, ötletet. Ahogy idáig értem a beszámolóban, el is bizonytalanodtam: pár nap múltán alig néhány geget tudok föl idézni – pedig akkor este nagyokat nevettem rajtuk. Próbáljunk mégis erőszakot tenni a csalfa emlékezetem!

A karmester a színpadról érkezik kanárisárga szmokingban, kezében fölmosóvödörrel, s egy létrán mászik le az árokba. A vödört egyszer ki is ejti az első sor lába elé, a publikum jókat kuncog, bár hogy min, azt nem tudja pontosan. A produkció dirigense, Molnár

Rezsnyák Róbert (Figaro), Altorjai Tamás (Bartolo), Gábor Géza (Basilio), Szerekován János (Almaviva) és Simon Krisztina (Rosina)

Veréb Simon felvételei

Vághelyi Gábor (Figaro) és Simon Krisztina (Rosina)

László nagyon élvezi a játékot. Kovalik már a nyitány alatt határozottan kijelöli az előadás stílusát. Fekete-fehér némafilmet látunk, egy lány fölébred, és elindul valahová. Egy bérház gangján lépked, majd az utcán. Kedélytelen belső udvaron egy fiú kerékpározik körbekerbe. Majd ugyanezek a képsorok ismétlődnek, az el sem kezdődött sztori újra beindul, de ezúttal sem ér el sehová. Történet nincs, csak ismétlődés, körforma, tempó. Azonosítható eseménysort nem ad, sőt el is veszi a kedvünket attól, hogy efféle próbáljunk fölfedezni. A nyitó jelenet árnyjátékban játszódik: finom átmenet a film és az élő színpad között. Fiorillo és a zenészek árnyéka a perspektíva változásaival óriásira nő, majd picire zsugorodik.

Benedek Maritól nem túl meglepő dolog, hogy egy-egy élénk, időnként harsány színnel definiálja az egyes figurákat. Rosina sárga, Almaviva a nyitó és a zárójelenetben piszkos-fehér, közte olyan, akivé válni akar, Basilio kék, Berta sötétlila, Bartolo szürke. Figaró barna bőrnadrágot, mellényt, s hozzá rikító sárga inget ad.

Rosina égig érő hajkoronával lép színre bemutatkozó kavatínájában. Szendrényi Éva színpadán villa nincs, a játéktér fő eleme egy tűzpiros, gurítható lépcsőtömb. Ebben a jelenetben a riválával párhuzamosan áll, a tetején jelenik meg a lány. Pontosabban a lány lába. Először csak a cipellői, harangszerű ruhája válnak láthatóvá, s amint lefelé lépdél, úgy tűnik elő az alak, az arc, majd a konty alja. S amint halad az ária és az énekesnő, lépésről lépésre derül csak ki, hogy a hajkorona nem akar véget érni, a nevetés is hullámokban szalad végig a nézőseregen. Annak ellenére, hogy Simon Krisztinára nem sikerül megnyugtatón rögzíteni a parókat, s két kezével aggodalmasan szoritja magára a vendéghajjat.

Ismeretlen hódolójának a lány kb. 2 x 2 méteres fali vászonra ír szerelmes levelet, amely aztán olyan nehéz és esetlen, hogy később mindenkire hozzá lehet vágni. Ambrogióból, Bartolo szolgájából Kovalik néma szerepet csinál, és egy balettos fiúval játszatja. Nem sorolom: van egy sor ötlet, kitűnő, mulatságos – ám semmi értelme. Szakszerűbben fogalmazva: semmi köze a situációhoz és a figurához. A sziporkák elvakítják a nézőt, aki a nagy fényességtől már nem is látja az alakokat és a helyzeteket. Mindez olyan szellemes, hogy gyakran semmi szükség a zenére. Pedig a stílus a partitúra lényegéből fakad: az örült tempójú hadarásból, az esztelen ismételtetésekéből.

Mintha nagyszabású kísérlet zajlana a szemünk előtt: mire megy a vígopera, ha megszüntetjük a jellemeket, sőt a situációt, és elvonjuk a figyelmet a muzsikáról?

Erre a kérdésre az előadásból kétfajta válasz olvasható ki. Ha valaki úgy érvel, hogy a gegeken a nézők nevetnek, a rendező nem fogy ki az ötletekből, s egy vígopera esetében mégiscsak fontos dolog a mulatság, akkor ezzel nehéz vitatkozni. Másfelől viszont maga Kovalik bizonyítja előadásának más mozzanataival, hogy kísérlete kudarcot vallott. Lehet épp komikusnak tartani, hogy Almavivát és az őrséget az első felvonás végén egyszerű epernek öltöztetik, csak értelme nincsen. Annak azonban nagyon konkrét jellemzője van, hogy Don Basiliónak földig érő, hatalmas kezei vannak. Igaz, a protézis Busa Tamástól a most hallott hatalmas hangú Gábor Gézáig az összes általam valaha látott Basiliót

zavarta. Ügyesen kacagtat Rosina égig érő kontya – ám mennyivel életszerűbb, hogy a híres vihar ezúttal azt jelenti, hogy a reménytelenségbe zuhanó lány lezuhanyozik, s a megszőktetésére érkező Almavivát és Figarót nem holmi előmenyasszonyi díszben, hanem fehér fürdőköpenyben fogadja. Milyen pregnánsan következik az előzményekből, milyen pengeélességgel vágja körül a kiábrándult lány portréját! De a legelementárisabb példa a házvezetőnő, Berta áriája, az opera gyárilag legunalmasabb, legjellegtelenebb száma. A sötétbe öltözött matróna kiéletlen vágait ezúttal az elájult Bartolo doktor fölött énekli. A szülő közepén aztán váratlanul letépi magáról a ruháját, s alóla szögekkel kivert fekete borszerkó villan elő, kerül hozzá korbács is, s a második strófában hamisítatlan szadomazo-számot látunk. Ami egy emberből látszik, és ami ténylegesen lakik benne. A nagy színházi pillanat létrejöttében persze nem kis része van a kitűnő Vajda Julinak, de egy biztos: ezeket az ötleteket nem lehet elfelejteni!

Kovalik Baláznak erős hajlama van arra, hogy ne fogadja el az operaszerzők által kitett hangsúlyokat, hogy a darabok más részeit emelje ki, mint amelyeket a komponista csúcspontnak szánt. Ez a kis Berta-ária ennek a törekvésnek a konzzenzális megnyilvánulása, minden általam látott *Sevilla*-előadás bombasikere. Sőt, igazi csúcspontja: hisz' a nagy ötlet nem a figurától és a helyzettől függetlenül, avagy velük szemben jön létre, hanem épp a figura legbelsőbb lényét fejt ki, viszi végletig.

Egy kísérletben a negatív eredmény is eredmény, mondják a természettudósok. Kovalik Balázs nagyszabású, bátor kísérletet hajtott végre. Teljesítménye hat évvel ezelőtt még merészebbnek, még fontosabbnak tűnt, s ettől jobbna is. Ma is lenyűgöz fergeteges tempója, kifogyhatatlan leleménye. Am újranézve a *Sevillát*, ma úgy tűnik, az eredmény inkább negatív. Bizonyítja, hogy a sziporkázó gegek halmozásánál sokkal izgalmasabbak azok az ötletek, melyek az anyagból erednek. Azokra a nevetés is mindig sokkal mélyebbről, a szívből jön.

ROSSINI: SEVILLA, SE BORBÉLY (Szegedi Nemzeti Színház)

JELMEZ: Benedek Mari. **DÍSZLET:** Szendrényi Éva. **KARMESTER:** Molnár László. **RENDEZTE:** Kovalik Balázs.

SZEREPLŐK: Szerekován János, Simon Krisztina, Vághelyi Gábor, Altorjai Tamás, Gábor Géza, Vajda Juli, Kelemen Zoltán, Tóth Péter, Mezei Lajos.